

פרשת בהר – עבודת פרך

בפרשתנו מופיעות כמה הדרכות של התורה כלפי העבד, ובהן ההדרכה "לא תרדה בו בפרך, ויראת מאלוקיך". מהדרכה זו ניתן ללמוד דברים יסודיים ליחס שלנו לאנשים, לעובדים, ובאופן יותר רחב גם לחיים שלנו.

שאנו שומעים את המילה עבודת פרך, אנו מיד מדמיינים את הנוגש המצליף באכזריות, וחושבים על עבודה קשה ומפרכת, המשברת את הגוף ואת הנפש, וכפי שכותב רש"י: "בפרך - בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו" (ומקורו בדברי רב שמואל בר נחמן במדרש).

אך אם נעיין נראה שההגדרה של עבודת פרך היא רחבה יותר. אחד ההסברים הידועים ביותר לעבודת פרך מופיע במדרש:

"מהו 'את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך'? אמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן: מלמד שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים".

אפשר להבין את דברי המדרש בכל הנוגע לנתינת עבודת אנשים לנשים, שכן רוב הנשים לא מותאמות לעבודות פיזיות קשות, ועשיית עבודות אלו קשה עליהן ומשברת את גופן. אך מדוע המדרש אומר שנתנית עבודת נשים לאנשים היא 'עבודת פרך', הרי מדובר בעבודה קלה יותר?

התשובה היא שעבודת פרך היא עבודה שאינה מותאמת לאופיו של האדם ולרצונותיו. כשהאדם לא עושה את מה שמתאים לנפשו, לכשרונו, זוהי שבירה נפשית.

התבוננות נוספת בסוגיה זו ניתן למצוא בדברי הרמב"ם שמגדיר עבודת פרך באופן הבא:

"כל עבד עברי אסור לעבוד בו בפרך, ואיזו היא עבודת פרך? זו עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צריך לה אלא תהיה מחשבתו להעבירו בלבד שלא יבטל. מכאן אמרו חכמים שלא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבוא שהרי לא נתן לו קצבה, אלא יאמר לו עדור עד שעה פלונית או עד מקום פלוני, וכן לא יאמר לו חפור מקום זה והוא אינו צריך לו ואפילו להחם לו כוס של חמין או להצן ואינו צריך לו אסור ועובר עליו בלא תעשה שנאמר לא תרדה בו בפרך, הא אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך לו..."

הרמב"ם כולל שתי נקודות בכלל 'עבודת פרך'. הראשונה, עבודה שאין לה קצבה. לאדם יש צורך נפשי לדעת מה נדרש ממנו, מהו קו הסיום, מה הסטנדרטים שעליו לעמוד בהם, מה מצפים ממנו. אם הדברים הללו לא מוגדרים זוהי עבודת פרך.

ההבנה הזאת היא קריטית לכל מערכות היחסים. ככל שאדם יגדיר טוב יותר מה הוא רוצה, מה הוא מבקש, מה גבולות הבקשה, כך ייטב. לדוגמה, אם אדם רוצה שילדיו יעזרו בבית בשמחה, עליו לתת להם משימה מוגדרת ותחומה. וכן בזוגיות, אם אדם רוצה לבקש משהו מאשתו, אזי ככל שהבקשה תהיה מוגדרת ובהירה, מתוחמת וקצובה, הרצון להענות לבקשה, והיכולת לבצעה באופן טוב ומשמח, תעלה.

ההגדרה השניה של הרמב"ם לעבודת פרך היא עבודה שאין בה צורך. כשאדם מתאמץ ומשקיע הוא מעוניין שלמעשיו יהיה ערך, ושלעבודתו תהיה משמעות ותרומה. ככלל האדם רוצה לעשות טוב

ולהביא ברכה, ואם הוא לא חש שהוא עושה כן, הוא יחוש ריקנות, (גם אם הוא מקבל על כך משכורת מכובדת).

לפני כמה שנים, פגשתי חבר טוב ושאלתי למעשיו, והוא ענה לי שהוא מחפש עבודה כעת. שאלתי מה אם עבודתו הקודמת, והוא ענה שהחברה שהוא עבד בה נמכרה, וכעת יש התארגנות מחדש, ולכן הוא כבר כמה חודשים לא עושה דבר. הוא הבהיר שלא פיטרו אותו ולא פגעו לו בשכר המכובד שהיה לו, ואפילו לא רמזו לו שכדאי לו לחפש מקום עבודה אחר. להיפך, נאמר לו שבעוד כמה חודשים הוא יקבל את תפקידו המכובד בחברה ושבינתיים הוא לא לר צריך לעשות דבר. אז שאלתי מדוע הוא מחפש עבודה? והוא ענה שזה בגלל תחושת הריקנות שמתלווה לחוסר העשייה. הוא חש צורך לתרום ולעשות, ליצור ולהביא ברכה.

אנו מוכנים לעשות דברים רבים כדי להתפרנס, אולם קיים בנו צורך נפשי שהדברים יהיו בעלי משמעות ושמאמצינו לא יהיו לריק.

עובדות אלה, שהיו ברורות לחז"ל, מהוות כיום בסיס לכל תיאוריות הניהול הקלאסיות, הגורסות כי קיימת תועלת מרובה גם מבחינה כלכלית כשהעובד חש משמעות.

ניתן ללמוד מדברים אלה ארבע יסודות:

א. המעסיק אחראי לא רק לשמור פיזית על העובדים, אלא גם לשמור עליהם נפשית.

ב. עבודה, וכל מעשי האדם, צריכים להתאים לתוכנותיו, כישרונותיו ורצונותיו.

ג. עבודה, וכל מעשי האדם, צריכים להיות בהירים וקצובים.

ד. עבודה, וכל מעשי האדם, צריכים להיות בעלי ערך, משמעות ותרומה.

עקרונות אלו צריכים למצוא ביטוי בין האדם לעצמו, בין האדם לחברו, ובכל מעגליו החברתיים, העסקיים, המשפחתיים והזוגיים של האדם, וההקפדה עליהם תביא לכך שמערכות היחסים של האדם יהיו בונות וטובות.

יהי רצון שכל אחד ואחד מאיתנו ימצא את מקומו הנכון, את תרומתו הייחודית ואת הברכה והטובה שהוא יכול להביא לעולם.